

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ СФОРМОВАНOSTI ВАЛЕОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ - МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті подано методику визначення рівня сформованості валеологічного мислення майбутніх учителів природничих спеціальностей в процесі професійної підготовки. Здійснений аналіз динаміки розвитку мотиваційного, когнітивного, рефлексивно-оцінювального та діяльнісного структурних компонентів валеологічного мислення.

Ключові слова: валеологічне мислення, майбутні вчителі природничих спеціальностей, рівень сформованості валеологічного мислення, структурні компоненти валеологічного мислення.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. XXI століття в Україні відзначається реформуванням освітньої галузі з метою модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців. Стає все більш зрозумілим, що якість підготовки фахівців залежить не тільки від державного стандарту підготовки педагогів і змісту освіти у ВНЗ. Досягнення оптимальної якості професійної освіти зумовлено створенням системи якості в кожному конкретному навчальному закладі, яка б забезпечувала узгоджену реалізацію державних, суспільних і особистих інтересів. Особливого значення набуває необхідність якісної підготовки педагогічних кадрів, спроможних розв'язувати складні проблеми соціально-освітнього розвитку країни – збереження і зміцнення здоров'я учасників освітнього процесу. Тобто, в якості одного з головних завдань професійної підготовки у педагогічних ВНЗ повинно займати формування валеологічного мислення студентів. Необхідність формування валеологічного мислення майбутніх учителів зумовлена зростанням вимог суспільства до організації здоров'язбережувальної освіти та недостатністю теоретико-методичного, організаційного і практично-прикладного забезпечення системи професійної підготовки майбутніх учителів до професійної здоров'язбережувальної діяльності.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Валеологічне мислення майбутніх учителів ми розглядаємо в якості важливого аспекту професійно-педагогічного мислення, що орієнтоване на ціннісно-сміслові основи здорового способу життя, формування внутрішньої валеологічної позиції в збереженні і зміцненні здоров'я свого, своїх учнів і своїх колег.

Поліаспектність проблеми формування валеологічного мислення майбутніх учителів природничих спеціальностей у процесі професійної підготовки знайшла своє відображення в різних напрямках наукових досліджень: філософському (С. Горбунова, В. Грибан, О. Міхельов та ін.) психологічному (М. Кашапов, Г. Костюк, Г. Нагорна та ін.); педагогічному (О. Біда, В. Бондар, Г. Воскобойнікова, М. Гриньова, М. Євтух, Н. Терентьева, О. Шапран та ін.); валеологічному (Е. Вайнер, Н. Сисоєнко, О. Філіп'єва, Т. Шаповалова та ін.). Загальні механізми формування та розвитку мислення, як психологічної категорії розроблялись у працях А. Брушлинського, Л. Виготського, П. Гальперіна, Г. Костюка, В. Крутецького, О. Леонтьєва, Ж. Піаже, В. Шадрикова, а також у працях, в яких висвітлюється проблема формування професійно-педагогічного мислення: О. Акімової, Л. Джелілової, М. Кашапова, П. М'ясоїда, Г. Нагорної, В. Шахова та інших.

Заслужують на особливу увагу дослідження дослідження психологічного аспекту мислення: М. Гончаренко [1], В. Колбанова [2], В. Кукси [3] А. Міненко [4], О. Міхеєнка [5].

Водночас, аналіз джерельної бази дозволив зробити висновок, що аналіз розвитку валеологічного мислення майбутніх учителів у процесі професійної підготовки в наукових дослідженнях не здійснювався. Саме тому, **мета нашого дослідження** полягає у розробці інструментарію діагностики розвитку валеологічного мислення майбутніх учителів природничих спеціальностей. Оскільки саме сформованість валеологічного мислення визначає і впливає на рівень підготовленості вчителя до професійної діяльності щодо забезпечення, збереження й зміцнення здоров'я учасників освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Для діагностики розвитку валеологічного мислення студентів – майбутніх учителів у процесі педагогічного експерименту нами був запропонований питальник "Рівень сформованості валеологічного мислення", який дозволяє визначити рівень розвитку їхнього валеологічного мислення

Питальник "Рівень валеологічного мислення"

1. Я часто замислююся над тим, чи є мій спосіб життя здоровим.
2. У складних ситуаціях погіршення самопочуття я, зазвичай, звертаюся до довідкової літератури.
3. Головний сенс моєї майбутньої діяльності – збереження та зміцнення здоров'я моїх учнів.
4. Я прагнув(ла) би, щоб здоровий спосіб життя став стилем життя моїх учнів.
5. Я часто думаю над тим, який фізичний стан мене влаштував би.
6. Я з цікавістю вивчаю нові оздоровчі системи, нетрадиційні методи зміцнення здоров'я.
7. Мене вважають цілеспрямованою, вольовою людиною.
8. Я часто думаю про своє здоров'я та самопочуття, власний фізичний вигляд.
9. Буває, що я обдумую окремі системи оздоровлення, загартовування, профілактики захворювань.
10. Вести здоровий спосіб життя – поки що не стало модним, але це необхідно для кожної людини.
11. Мій спосіб життя – здоровий, і це повинно стати прикладом для моїх учнів.
12. Результати моєї оздоровчої діяльності здатні позитивно вплинути не відразу, а через деякий час.
13. Для мене соціально-побутові нестатки не є причиною відмови від здорового способу життя.
14. Я завжди намагаюся ретельно дотримуватися всіх гігієнічних вимог.
15. Часто сам себе вивчаю відповідно з нормативів здоров'я та здорового способу життя.
16. Мені подобається дізнаватися нове стосовно валеологічних проблем.
17. Я вже відчув(ла) і зрозумів(ла), наскільки важливо завчасно піклуватися про своє здоров'я.
18. Мені вже доводилось успішно залучати своїх ровесників і близьких до різноманітних оздоровчих заходів (заняття спортом, дієта, загартовування).
19. Я добре уявляю собі наслідки порушення правил ЗСЖ для свого організму.
20. Учитель відповідальний і зобов'язаний піклуватися про здоров'я своїх учнів.
21. Я не сподіваюся на випадок, особливо йдеться мова про здоров'я.
22. У моєму характері є риси, які заважають мені постійно піклуватися про власне здоров'я.
23. Я здатен(а) наказувати собі й контролювати власну поведінку.
24. Заняття фізичною культурою сприяють і моєму культурно-духовному розвитку.
25. Я впевнений(а), що в майбутньому, завдяки набутому досвіду, і сам(а) зможу розробити власну оригінальну систему тренувань, загартовування, оздоровлення.
26. Я вважаю, що ЗСЖ гармонізує моє життя, допомагає мені усвідомити сенс життєвого буття, свого особливого призначення в сучасному світі.
27. Мої друзі часто радяться зі мною щодо валеологічних питань.
28. Будь-який оздоровчий захід має бути якісно спланованим (від цього й залежить його успіх).
29. Я достатньо добре знаю особливості анатомії та фізіології свого організму.
30. Приймаючи рішення, я ретельно обдумую всі "за" та "проти".
31. Тільки постійне піклування про здоров'я допоможе мені досягти тих цілей, які я ставлю перед собою в житті.
32. Я твердо знаю, над чим мені потрібно ще працювати, щоб зміцнити власне здоров'я.
33. Популяризувати ЗСЖ учитель повинен, передусім, особистим прикладом.
34. Я вважаю, що знання з валеології потрібні кожній людині.
35. Мені зовсім незрозумілі люди, які безтурботно ставляться до власного здоров'я.
36. В оцінці власного здоров'я та фізичних можливостей я покладаюся на свою думку, а не на думку лікарів або оточуючих.
37. Буває, що я подумки сперечаюсь і засуджую "завзятого палія", "алкоголіка", "наркомана".
38. У моєму ставленні до здоров'я, занять із фізичної культури та спорту виявляється моя індивідуальність.
39. Я впевнений(а), що мені знадобиться отриманий досвід, щоб навчити ЗСЖ не тільки учнів, але і студентів, учителів-початківців, своїх рідних.
40. Я не раз думав(ла) про те, якою повинна бути валеологічна робота в школі майбутнього.
41. Я маю потребу в подальшій передачі знань і вмінь ЗСЖ тим, хто навчається, та іншим людям.
42. Мій режим дня чітко спланований і я його завжди дотримуюся.
43. Я часто намагаюся "побачити" себе якби зі сторони.
44. В моїх розмовах із друзями й удома часто присутня тема ЗСЖ.
45. Для мене ЗСЖ – єдиний шлях творчого та довгого життя.
46. Я вже впевнився(лася) на практиці, що ЗСЖ є моїм усвідомленим життєвим вибором.
47. У мене є ідеал здорової, гармонійно розвиненої людини, до якої я прагну.

48. Свої валеологічні знання я використовую творчо, з урахуванням особливостей свого організму.
49. Мені не раз доводилося вчитися на власних помилках стосовно власного здоров'я.
50. Я добре уявляю, які особливості мого організму я успадкував(ла) від своїх батьків.
51. Я завжди із задоволенням думаю про майбутнє тренування, заняття з фізичної культури, турпоходи і тощо.
52. Усі мої здібності можуть розкритися повніше, якщо я буду вести здоровий спосіб життя.
53. Я впевнений(на), що буду не тільки професійним спеціалістом, але й міцною, здоровою людиною.
54. Я добре уявляю собі, що на шляху до здоров'я мені доведеться подолати ще немало труднощів.
55. Я впевнений(на) у необхідності ЗСЖ для свого самовдосконалення та професійного становлення.
56. Моє здоров'я багато в чому залежить від мене самого(ї), я сам(а) несу відповідальність за власне здоров'я та фізичний стан.

Дана методика призначена для групового й індивідуального обстеження. Питальник має 7 діагностуючих показників (відповідно з виділеними компонентами валеологічного мислення):

- 1) рівень оволодіння валеологічними знаннями про здоров'я, методики його діагностики й корекції;
- 2) обізнаність зі шляхами валеологізації освітнього середовища засобами фізичної культури;
- 3) ступінь сформованості здоров'язбережувальних ціннісних орієнтацій;
- 4) самоаналіз особистості з позиції валеологічної діяльності;
- 5) особистісний сенс валеологічної діяльності;
- 6) уміння ефективно використовувати здоров'язбережувальні технології в педагогічній діяльності;
- 7) регулярність використання валеологічних знань і вмінь у майбутній професійній діяльності.

При цьому мотиваційно-ціннісний компонент характеризують показники – 3; когнітивний компонент – 1, 2; рефлексивно-оцінювальний – 4, 5; діяльнісний – 6, 7. Кожен діагностуючий показник представлений 8 твердженнями (всього 56 тверджень). Випробовувані оцінюють кожне з тверджень балами від 0 до 5 відповідно до власної поведінки та стилю думок.

Для зручності обробки матеріалів нами була розроблена форма матриці відповідей. При цьому номери запитань у кожній горизонтальній лінії відповідають твердженням, які діагностують один показник. За сумою балів в одній лінії оцінюється ступінь вираження в респондентів даної якості. Сумарний бал за питальником, який складається із суми балів по кожному діагностуючому показнику, дозволяє визначити рівень валеологічного мислення майбутніх учителів природничих спеціальностей

Матриця відповідей

Курс ____,		Стать _____.													
1	☐	8	☐	15	☐	22	☐	29	☐	36	☐	43	☐	50	☐
2	☐	9	☐	16	☐	23	☐	30	☐	37	☐	44	☐	51	☐
3	☐	10	☐	17	☐	24	☐	31	☐	38	☐	45	☐	52	☐
4	☐	11	☐	18	☐	25	☐	32	☐	39	☐	46	☐	53	☐
5	☐	12	☐	19	☐	26	☐	33	☐	40	☐	47	☐	54	☐
6	☐	13	☐	20	☐	27	☐	34	☐	41	☐	48	☐	55	☐
7	☐	14	☐	21	☐	28	☐	35	☐	42	☐	49	☐	56	☐

Сумарна вибірка за результатами констатувального та формувального етапів експерименту етапу щодо визначення рівня сформованості валеологічного мислення представлена в таблиці таблиці 1.

Для визначення ефективності розробленої методики визначення рівня сформованості валеологічного мислення майбутніх учителів ми використали існуючі рівні: низький, середній, достатній, високий.

Висновки перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Запропонована методика являє собою ефективний інструментарій для діагностики рівня сформованості валеологічного мислення майбутніх учителів, оскільки процес формування валеологічного мислення – це процес структуризації

його компонентів, які накопичуючись кількісно, сприяють якісному переходу, сформованості валеологічного мислення студентів як необхідно важливого елементу професійно-педагогічного мислення. Ці зміни стають незворотними і спрямованими при дотриманні відповідних педагогічних умов. Водночас, слід зазначити, що дана методика не може бути єдиною в визначенні рівня сформованості валеологічного мислення майбутніх учителів природничих спеціальностей. Для достовірності результатів доцільно використовувати й інші діагностичні методики.

Таблиця 1

Аналіз показників рівня сформованості валеологічного мислення

Рівні	Курси							
	1		2		3		4	
	%	рес.	%	рес.	%	рес.	%	рес.
мотиваційно-ціннісний показник								
Е-констатувальний								
низький	17,3	27	21,5	31	16	23	17	18
середній	60	94	56	81	57	79	51	54
достатній	17,9	28	18,8	27	21,7	30	26	28
високий	4,5	7	3,5	5	4,3	6	5,65	6
Е-формульовальний								
низький	12,82	20	12,5	18	8,69	12	8,49	9
середній	55,77	87	52,08	75	42,75	59	35,84	38
достатній	21,79	34	24,31	35	34,04	47	34,9	37
високий	9,62	15	11,1	16	14,49	20	20,75	22
когнітивний показник								
Е-констатувальний								
низький	44,2	69	41,66	60	42	58	39,6	42
середній	47,4	74	47,2	68	43,5	60	41,5	44
достатній	7,1	11	8,3	12	10,1	14	12,3	13
високий	1,3	2	2,8	4	4,3	6	6,6	7
Е-формульовальний								
низький	36,53	57	33,33	48	26,81	37	20,75	22
середній	43,58	68	41,66	60	36,95	51	19,81	21
достатній	15,38	24	18,05	26	23,91	33	39,62	42
високий	4,48	7	6,94	10	12,31	17	19,81	21
рефлексивно-оцінювальний показник								
Е-констатувальний								
низький	39,7	62	39,6	57	36,9	51	36,7	39
середній	44,2	69	41,7	60	45,7	63	44,3	47
достатній	10,3	16	12,5	18	11,59	16	13,2	14
високий	5,8	9	6,2	9	5,8	8	5,66	6
Е-формульовальний								
низький	36,53	57	34,02	49	27,53	38	18,86	20
середній	43,3	66	38,88	56	38,4	53	25,47	27
достатній	13,46	21	17,36	25	20,28	28	32,07	34
високий	7,69	12	9,72	14	13,76	19	23,58	25
діяльнісний показник								
Е-констатувальний								
низький	84,6	132	81,9	118	75,4	104	74,5	79
середній	10,9	17	11,8	17	17,4	24	16	17
достатній	3,2	5	4,16	6	4,3	6	5,7	6
високий	1,3	2	2,08	3	2,9	4	3,8	4
Е-формульовальний								
низький	73,71	115	63,19	91	44,92	62	18,86	20
середній	15,38	24	16,66	24	23,18	32	33,99	36
достатній	7,05	11	12,15	18	21,01	29	30,18	32
високий	3,84	6	7,63	11	10,86	15	16,98	18

Використані джерела

1. Гончаренко М. С. Валеологічні аспекти формування здоров'я у сучасному освітянському процесі / М. С. Гончаренко, В. Є. Новикова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2006. – № 12. – С. 39-43.
2. Колбанов В. В. Валеология: основные понятия, термины, определения / Владимир Васильевич Колбанов. – СПб.: ДЕАН, 1998 – 232 с.
3. Кукса В. О. Вступ до спеціальності. Фізична реабілітація [філософсько-методологічні аспекти] : навч. матеріали [для студентів фізіореабілітац. Відділень педвузів] / Володимир Олександрович Кукса. – Суми : Ред.-видав. відділ СДПУ ім. А. С. Макаренка, 2000.– 254 с.
4. Міненко А. О. Формування валеологічних знань у майбутніх учителів фізичної культури : дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 – теорія і методика проф. освіти / Антоніна Олексійовна Міненко ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2007. – 267 с.
5. Міхєєнко О. І. Валеологія: Основи індивідуального здоров'я людини : навч. посіб. / Олександр Іванович Міхєєнко. – Суми : Університет. кн., 2010. – 448 с.

Pawlenko I.

**THE TECHNIQUE OF DETERMINATION OF LEVEL OF FORMATION
OF VALEOLOGICAL THINKING OF THE STUDENTS - INTENDING TEACHERS
OF NATURAL DEPARTMENT**

Valeological thinking of future teachers is an important aspect of professional pedagogical thinking which is oriented on the valuable bases of healthy lifestyle and forming internal valeological position in reserving and firming the health of participants of educational process.

The technique of determination of level of formation of valeological thinking of future teachers of natural specialties in the course of vocational training is presented in article.

For diagnosis of development of the valeological thinking of the students –the future teachers, we suggested the interview "The level of formation of valeological thinking", which helps us to identify the level of valeological thinking in the students.

The carried-out analysis of dynamics of development motivational, cognitive, reflexive and estimated and activity to structure of components of valeological thinking.

To determine the effectiveness of developed method of determining a formation level of future teachers' valeological thinking we use existing levels: low, medium, sufficient, high.

The proposed method is an effective tool for the diagnosis of forming future teachers' valeological thinking, as the formation valeological thinking is the process of development its structural components.

Key words. *valeological thinking, future teachers of natural sciences, level of formation of valeological thinking, structural components of valeological thinking.*

Стаття надійшла до редакції 15.09.2015 р.